

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ
**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕАТРУ, КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ .І К. КАРПЕНКА-КАРОГО**
Факультет театрального мистецтва
Кафедра організації театральної справи імені І.Д. Безгіна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему
«Традиції та інновації організації театральної справи Швейцарії»

Студентки 4 курсу ОТС-4 групи
Освітньої програми організація
театральної справи
Спеціальності 026 Сценічне мистецтво
Галузі знань 02 Культура і мистецтво
Журавель Дарії Олександрівни

Науковий керівник:
професор, кандидат мистецтвознавства,
заслужений діяч мистецтв України,
академік НАМУ
Безгін Олексій Ігорович

Київ - 2024

ЗМІСТ

<u>ВСТУП.....</u>	<u>3</u>
<u>РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ТЕАТРУ ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ.....</u>	<u>5</u>
1.1 ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕАТРУ У ШВЕЙЦАРІЇ	5
1.2 ТРАДИЦІЙНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ТЕАТРУ.....	15
1.3 СТРУКТУРА ТЕАТРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ШВЕЙЦАРІЇ.....	19
<u>РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ ШВЕЙЦАРІЇ : АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....</u>	<u>21</u>
2.1 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ШВЕЙЦАРІЇ	21
2.2 СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕАТРІВ У ШВЕЙЦАРІЇ	24
2.3 ОСОБЛИВОСТІ ТЕАТРАЛЬНОГО ЖИТТЯ У РІЗНИХ КАНТОНАХ ШВЕЙЦАРІЇ	31
2.4 ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТЕАТРІВ У ШВЕЙЦАРІЇ	34
2.5 ТЕАТРАЛЬНІ ФЕСТИВАЛІ СУЧАСНОЇ ШВЕЙЦАРІЇ	38
<u>ВИСНОВКИ</u>	<u>41</u>
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</u>	<u>44</u>
<u>ДОДАТКИ.....</u>	<u>46</u>

ВСТУП

Швейцарія, країна з багатою культурною спадщиною та унікальною театральною традицією, протягом століть береже свої традиції, водночас не боячись йти назустріч інноваціям. Сьогодні швейцарський театр стикається з викликами сучасності, що потребує пошуку нових форм та методів роботи, впровадження інноваційних підходів до організації театральної справи.

Ця дипломна робота присвячена дослідженню традицій та інновацій в організації театральної справи Швейцарії.

Актуальність теми. Дослідження традицій та інновацій в організації театральної справи Швейцарії має значну актуальність для українського театру. Швейцарський досвід ефективного менеджменту, збереження традицій та впровадження інновацій може бути цінним джерелом інформації, яка може допомогти українським театрам знайти нові шляхи розвитку та краще представити себе на міжнародній арені.

Мета і завдання дослідження. Метою даної бакалаврської кваліфікаційної роботи є дослідження історичних аспектів розвитку театрів Швейцарії та їх інновацій; аналіз сучасної організаційної структури театральної сфери та запозичення швейцарського досвіду для розробки практичних рекомендацій щодо розвитку українського театру.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі завдання:

- Проаналізувати історичні та культурні передумови розвитку швейцарського театру;
- Визначити традиційні жанри та форми, які притаманні театральній сфері Швейцарії;
- Дослідити сучасні інновації, які використовуються в швейцарських театрах;
- Виявити особливості взаємодії традицій та інновацій в організації швейцарського театру;
- Узагальнити та систематизувати отримані результати дослідження.

Об'єктом дослідження даної роботи є театральна система Швейцарії, історія її формування та сучасна організаційна структура.

Предмет дослідження зосереджений на аналізі традиційних та інноваційних форм організації театральної справи Швейцарії, а також виявленні їх впливу на сучасну швейцарську театральну культуру.

Методи дослідження:

- Аналіз наукової літератури.
- Вивчення документів та статистичних даних.
- Спостереження за театральними виставами.
- Інтерв'ю з працівниками театру.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання для розробки рекомендацій щодо розвитку української театральної справи на основі успішних прикладів застосування інноваційних підходів у Швейцарії.

Структура та обсяг роботи. Загальний обсяг роботи складає 47 сторінок, з них 40 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел, та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТРАДИЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ТЕАТРУ ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

1.1 Історичний розвиток театру у Швейцарії

Заснована в 1848 році, Швейцарія була слабко пов'язаною конфедерацією штатів і сьогодні складається з двадцяти шести кантонів, усі з яких є самоврядними, зокрема у сфері культури та освіти.

Протягом усього свого існування швейцарський театр розвивався в кількох напрямках відповідно до різних мовних і культурних традицій. Він зазнав впливу різних культур своїх сусідів, а також певної напруги між регіональною ідентичністю та ширшою міжнародною присутністю.

1.1.1. ВИТОКИ ТЕАТРУ В ШВЕЙЦАРІЇ

Як і в багатьох інших країнах, театральне мистецтво в Швейцарії корінням сягає стародавніх культів та обрядів. У Сен-Галлі, завдяки генію Туотіло, літургійні тексти вперше були розширені тропами – невеликими співаними драматичними вставками. Ці примітивні форми драми з'явилися також у Сіоні та Ейнсідлені, де вже можна було знайти тексти, написані народною мовою. Найдавніший театральний текст німецькою мовою був виявлений у монастирі Мурі в кантоні Аргау і датується приблизно 1300 роком.

З часом театральні вистави виходять за межі монастирів і проникають на ринкові майдани міст. Церква, влада та буржуазія організують вистави для широкої публіки, що стає основою справжнього народного театру. Традиційні Великодні Ігри поступово перетворюються на Ігри Страстей, що набувають популярності в XV-XVI століттях у багатьох швейцарських містах. Наприклад, у 1453 році такі вистави вже були традицією в Лозанні та Люцерні.

Ренвард Цисат, державний секретар та хронікер, став видатною фігурою цього періоду. Його Ігри Страстей у Люцерні у 1583 та 1597 роках привернули стільки уваги, що театр став справжнім магнітом для туристів.

У XVII столітті популярність здобуває театр єзуїтів, який встановлює зв'язок з духовенством. Від 1677 року в Люцерні вистави припиняють грати під відкритим небом, і центр театру переходить до Фрібургу, яке стає театральним центром єзуїтів[16].

Наприкінці XV - початку XVI століття театр стає важливою частиною суспільного та культурного життя Швейцарії. Вистави того часу свідчать про бажання державної свободи та незалежності від іноземних князів, і народний театр стає місцем висвітлення основних соціальних конфліктів на межі нового часу (проблема наемництва, мораль, папська церква, релігійний розкол).

Базель, один із головних культурних центрів епохи, відіграє важливу роль у народженні нової німецької драми завдяки Памфілу Генгенбаху. Його десять п'єс - перші світські драми в німецькій літературі, впливають на формування моральних та політичних поглядів.

Генгенбах критикує духовенство та багатство буржуазії. Генгенбах використовує театр як засіб пропаганди та ефективної боротьби, так само, як це робився раніше в класичній Афінах.

Його п'єса "Десять віків життя" показує життя скандальної людини, яка від дитинства була вихована батьками в богохульстві, обжерливості та брехні; ця біографія поступово перетворюється на непримиренний каталог людських вад та закінчується покаранням: повстанням, голодом, землетрусами та війною. Коли п'єса Генгенбаха показали в 1515 році під час карнавалу лордів в Базелі, вона знаходить величезний відгук у глядачів, які тільки що пережили чуму, великі пожежі, землетруси та лиху війну.

1.1.2. ТЕАТР У ПЕРІОД РЕФОРМАЦІЇ ТА КОНТРРЕФОРМАЦІЇ

Реформація – це релігійний рух XVI століття, що прагнув реформувати Католицьку Церкву і призвів до створення протестантських церков. Реформація швидко поширилася деякі кантони Швейцарії, особливо в Цюриху та Женеві, де Жан Кальвін заснував кальвіністську течію, що вплинула на розвиток протестантизму в Європі.

Відповіддю на Реформацію стала Контрреформація – рух Католицької Церкви, спрямований на зміцнення своєї влади та відновлення католицьких доктрин. Католицькі кантони, такі як Люцерн та Фрібург, стали центрами контрреформаційного руху, який підтримувався як місцевими правителями, так і орденом єзуїтів.

На самому початку свого становлення протестантизм допускав можливості застосування театру як засобу пропаганди. Використовуючи карнавальні ігри та біблійні драми, він підсилював нову віру. Протестанти зазначали, що він може бути корисним як засіб інформування, але у той самий час може бути руйнівним для душі. Багато із проповідників ідей протестантизму були глибоко переконані, що театр, який традиційно розглядався як розважальний засіб, може виступити як виховний засіб, засіб формування вірувань та цінностей, не менш дієвий, ніж проповідь, яка має за мету досягти кожного глядача, навіть тих, які часто не ходять до церкви.

Але після періоду розквіту наступає депресія. XVII століття у Швейцарії відзначене занепадом театру, як у католицьких, так і в реформованих областях. У католицьких кантонах театр єзуїтів переважає, хоча популярний театр ще існує.

А от у протестантських кантонах Цюриху та Женеві церква завдає важких ударів театру: біблійна драма в школах припиняється, у Женеві вистави забороняють у 1617 році, а в Цюриху – у 1624 році[16].

Великий поворот у ставленні до театру відбувається з появою праці декана Брейтінгера "Запити щодо комедій або ігор". Йоганн Якоб Брейтінгер виступає проти театру, називаючи його аморальним і руйнівним. Він засуджує комедії як "помпу диявола" і вважає, що театр провокує лихо, наприклад, пожежі та грози.

В часи Тридцятирічної війни театр вважається причиною всіх лих, що спіткали людство: *"Є приклади, коли в дні, коли грали ці комедії, коли небо було ясным і красивим, раптово спалахувала жахлива й сильна гроза, яка завдала великої шкоди будинкам і врожаї. Так само, стали відбуватися серйозні пожежі, які ніхто не міг загасити. Є приклади, коли ті, хто були наказані відтворювати в комедії одну чи іншу нечесну роль (мається на увазі злодій, п'яниця, зрадник або*

будь-яка інша подібна роль), ставали самі жертвами цих вад, втрачаючи щастя і честь, і вони зізналися, що вперше відчували погані думки і сильні враження в той момент, коли вони хотіли виразити ці вади з особливою увагою, мистецтвом і відповідністю".

Після періоду суворих заборон та репресій, театр починає відроджуватися лише у XVIII столітті. У Цюриху публічні театральні вистави відновлюються лише в 1730 році. У франкомовній Швейцарії театр також поступово повертається, і Вольтер стає ключовою фігурою у відновленні театального життя в Женеві, перемігши пуританські заборони.

1.1.3. ПРОСВІТНИЦТВО: ВАЖКА БОРОТЬБА ЗА ВІДНОВЛЕННЯ ТЕАТРУ

В добу Просвітництва великий театр, який розквітнув в Англії, Італії та Франції завдяки Commedia dell'Arte та таким авторам як Шекспір, Лопе де Вега, Кальдерон, Мольєр, Корнель і Расін, залишається далеким явищем для Швейцарії, де до нього ставляться з недовірою, якщо взагалі беруть до уваги.

Театральне мистецтво зазнавало значного опору у містах Швейцарії, особливо у Женеві та Цюриху, які були під впливом пуританської моралі. Театр був сприйнятий як аморальний і неприйнятний, незважаючи на його зростаючу популярність у Європі.

Проте, під впливом іноземних труп, ставлення до театру почало поступово змінюватися. Трупи, зокрема із сусідніх Німеччини, Франції та Італії, поступово запроваджували театральні вистави, які ставали дедалі популярнішими серед швейцарської публіки. Подібні вистави закладали основи для подальшого розвитку театального мистецтва у Швейцарії.

Швейцарія хоч і не мала дуже обізнаної театальної публіки, але це країна, де іноземні театральні трупи знаходять притулок у періоди потрясінь. Глядачі користуються нагодою, коли артисти змушені залишати свої держави через війни чи заворушення. Так, англійська трупа Джорджа Джолліфуса опинилася без засобів до існування в рідній країні після приходу до влади пуритан і вирушила виступати в Базелі та Берні у 1654 році.

Вольтер, прибувши до Женеви у 1754 році, знайшов місто з суворою цензурою книг і заборonoю театру.

*«Благородне місто, горде й хитре;
Тут лише рахують і ніколи не сміються.
Мистецтво Барема єдине процвітає;
Тут ненавидять бали, ненавидять комедії;
Для розваг Женева співає
стародавні концерти Давида,
Вірячи, що Бог любить погані вірші.
Проповідники з мрачним і суворим виглядом
Гравірують смуток на всіх обличчях.» [16].*

Він організував читання "Заїри" у своїй резиденції Деліці, що викликало сльози навіть у членів Женевського консилию. Пізніше він створює чотири театри: у Турнеї, Шательєні та Ферні на французькій території, а також у Каружі на савойській землі. Він формує трупу з членів великих женевських родин, яка в 1759-1760 роках дає в Турнеї 14 вистав, серед яких сім трагедій і кілька коротких п'єс.

Для того, щоб просувати театральне мистецтво у женеві Вольтер використовує витончену тактику: він робить вигляд, що дивується, як може така освічена громада, як Женева, відмовлятися від цивілізуючого мистецтва театру? Ці насмішки над нібито варварством міста Кальвіна, зрештою дадуть свої плоди. У 1766 році політичні заворушення послабили опір консисторію, що дозволило будівництво нового дерев'яного театру на 800 місць, де різні мандрівні трупи давали свої вистави. Проте, вистава трупи Акерманна у 1768 році закінчилася пожежею. Але не дивлячись на таке коротке існування, театр все ж призвів до певної еволюції поглядів на театральне мистецтво - тепер Женева морально готова мати постійний театр. 18 жовтня 1783 року на місці старої дерев'яної будівлі урочисто відкривають новий кам'яний театр, фінансований приватним акціонерним товариством. Женева більше не є bastіоном ортодоксії. Натомість, Цюрих продовжує чинити опір.

Поступово народний театр відроджувався в католицьких регіонах і великих долинах Швейцарії. Місця, як Бріг, Натерс, Сен-Моріс та інші, організовували вистави з участю всієї громади. Святі вистави, що проходять, зокрема, в абатських театрах Айнзідельна та Дізентіса, відновлюють багату спадщину минулого. Поряд із серйозними п'єсами, старі карнавальні ігри з блазнями залишаються популярними: серед них є "блазень гри", "блазень короля", "блазень жарту" та "блазень диявола".

Ідеї Просвітництва почали поширюватися в Швейцарії, підкреслюючи свободу думки та громадянські права. П'єса "Тель" Йозефа Ігнаца Циммермана з Люцерна проголошувала невід'ємні права людини (текст цієї п'єси дійде навіть до Веймара: Фрідріх Шиллер використовує її як одне із джерел при написанні свого власного "Вільгельма Телля"). Швейцарський театр поступово звільнявся від впливу духовенства, і німецька мова замінювала латинську в єзуїтському театрі.

1.1.4. ВІДРОДЖЕННЯ ТЕАТРУ В ХІХ СТОЛІТТІ

У ХІХ столітті в Швейцарії остаточно утверджуються театри з постійними труппами, які ставлять п'єси, опери та оперети. Хоча на початку століття цьому перешкоджали численні обговорення та суперечки. На початку ХІХ століття театральна діяльність наштовхувалася на значний опір. Під час Гельветичної республіки та після наполеонівської окупації парламент у Люцерні намагався заборонити театр по всій Швейцарії. Однак, під тиском окупантів, були зроблені винятки для Берна і Цюриха, де дозволялися вистави німецьких та французьких труп. Поступово ставлення до театру змінювалося завдяки швейцарським дипломатам та торговцям, які захоплювалися театральними виставами за кордоном і бачили у професійному театрі засіб для підвищення освіченості та моралі.

Становлення нових театрів у Швейцарії та вимагало професійних акторів. Через брак місцевих професіоналів у німецькомовній Швейцарії залучали переважно німецьких та австрійських акторів. Таким чином, класична німецька

мова стала театральною мовою в Швейцарії, що відокремило професійний театр від народного аматорського театру, де розмовляли діалектом.

Після того, як у 1783 році Женева відкрила перший постійний театр на Плас де Нев, нові сцени, що виникають у майже всіх значних німецькомовних містах Швейцарії, стають театрами акціонерів. У XIX столітті театри акціонерів з'являються в Санкт-Галлені (1805), Базелі (1834), Цюриху (1834), Берні (1836), Люцерні (1839) та Солурі (1856). Ці театри фінансувалися акціонерними товариствами та мали постійні трупи.

У цих умовах, не отримуючи субсидій, і навіть сплачуючи високу оренду, Шарлотта Бірч-Пфайффер, директорка театру в Цюриху, надає своєму закладу шалену популярність та створює репутацію, якої раніше не мав жоден театр у Швейцарії. Ця жінка була одночасно акторкою, режисеркою та авторкою. Вона ставила 24 нові п'єси за сезон, включаючи твори Шиллера, Лессінга, Гете, Мольєра та Шекспіра, що стало значним досягненням для швейцарського театру того часу.

На жаль, досить скоро Шарлотта Бірч-Пфайффер була змушена залишити театр у Цюриху і переїхати до Берліну. Причиною цьому став брак коштів та відмова держави надавати фінансову підтримку театру. Важливо розуміти, що на той час Швейцарія вже не була бідною гірською державою і цілком могла собі дозволити щедрі видатки на культуру. Цитата колишньої директорки театру щодо заощадливості швейцарців: *«Усе, що я заощадила, мої чудові гонорари і роялті, все пішло! Вони зловили мене в пастку, і коли я опинилася в безвиході, вони витискали мене, як лимон, й ні місто, ні держава не підняли й пальця. Половина або дві третини мільйонерів і представників вищого суспільства - пієтисти і зневажають театр, вважаючи його винаходом диявола. Усі сидять на своїх грошах і економлять.»*[16].

Ніщо не є більш гнітючим, ніж скупість державної казни в історії швейцарського театру на початку XIX століття. Це проявляється в легендарному любові до ощадливості, надмірному прагненні до корисного, а також у прихованій антипатії швейцарців до всього іноземного.

1.1.5. НАРОДНИЙ ТА ПРОФЕСІЙНИЙ ТЕАТР ШВЕЙЦАРІЇ У ХХ СТОЛІТТІ

У другій половині ХІХ століття народний театр переживає великий підйом у різних регіонах Швейцарії. У той час створюють театральні асоціації, такі як Драматичне товариство у Цюриху та Кводлібет у Базелі. Вони роблять аматорські вистави на швейцарському діалекті, пов'язані з традиціями карнавальних ігор та політичних драм Памфіла Гензенбаха. Важливим осередком народного театру стає Бернський театр охорони батьківщини, заснований у 1914 році.

Музичні, стрілецькі, хорові та гімнастичні асоціації, які виникають у всій країні, також організують великі народні патріотичні свята, що зазвичай черпають натхнення з історії або мають теми праці, збору врожаю та ремесла. Популярними стають фестивалі під відкритим небом – фестиваль виноградарів у Ве́ве (з 1797 року), фестиваль у кантоні Во 1903 року задля вшанування річниці заснування кантону, фестиваль в Женеві у 1914 році на честь вступу міста до складу конфедерації та інші.

Метою цих великих демонстрацій є сприяння згуртованості кантонів всередині федеративної держави та пробудження історичної свідомості, що звертається до спільного коріння.

У 1908 році в Мезьєрі, кантон Во, було засновано Театр Жора. Він уособлював ідею постійного народного театру, яку підтримував Руссо. Цей театр є творінням письменника Рене Моракса та його брата Жана, художника і сценографа. Їх народний театр, розташований посеред ваудської місцевості, побудований з дерева і зовні нагадує велику комору в саду; ця будівля дозволяє організувати масові вистави і втілює мрію про великий народний театр, сцена якого відкривається на природний пейзаж. Він відповідає ностальгічному міфу про поєднання мистецтва і природи, що панував на початку ХХ століття.

Щодо постійного професійного театру, у франкомовній Швейцарії, зокрема в Лозанні та Женеві, важко закріплювався. Наприклад, у Лозанні театр Жоржетти відкрився в 1871 році, але він довгий час залежав від паризьких розважальних

вистав. Тільки в 1930-х роках Жак Беранже зумів представити цікавіший репертуар, включаючи п'єси, ревію та опери.

У Женеві Ернест Фурньє заснував театр Комеді де Женев в 1913 році, але цей театр також зіткнувся з фінансовими труднощами. Протягом 1915-1922 років у Женеві виступала театральна родина Пітоєвих із Парижу, за цей час вони дали близько 70 вистав.

Таким чином, театри у франкомовній Швейцарії, як і в німецькомовній частині країни, зазнавали значного впливу іноземного театру. Цей вплив тривав довше і був сильнішим, що призводило до певного відчуження з боку місцевого населення. Однак у перші десятиліття ХХ століття розрив між народним і професійним театром почав зменшуватися.

Німецькомовна Швейцарія на початку ХХ століття також стикалася з відторгненням театру як чужорідного. Проте швейцарські актори і режисери поступово змінювали цю ситуацію.

У Цюриху Альфред Ройкер (1901-1921) створив труп талановитих акторів і додав до міського театру "малий будинок Пфаун", який нині став Schauspielhaus. Ройкер залучив відомих акторів, таких як Пауль Гартман і Елізабет Бергнер, роблячи театр важливим місцем на культурній карті. Цей театр дозволяв ставити менш комерційні п'єси, які не могли бути представлені у великому міському театрі через брак глядачів.

Під час нацистського режиму швейцарські театри, особливо Цюрихський Schauspielhaus, стали притулком для емігрантів-артистів. Тут ставилися п'єси, заборонені в Німеччині, і глядачі цінували політичний зміст вистав. Це сприяло культурному розвитку країни. В цей період на сцені Schauspielhaus з'являлися твори Бертольта Брехта, Фердинанда Брукнера, Георга Кайзера та інших драматургів, вигнаних з Німеччини.

Зміцнилося усвідомлення власної культури та художніх можливостей. Саме в цей час з'являється "Корнішон", перший маленький театр мистецтв - кабаре, який протистояв нацизму і став важливим попередником малих театрів, які затвердилися після Другої світової війни. З програмою гострих номерів, цей

маленький театр чітко займає позицію стосовно подій того часу і часто перебуває на межі закриття через цензуру.

1.1.6. РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ СЦЕН У ПІСЛЯВОЄННІ ЧАСИ

По закінченню Другої світової війни у Швейцарії розпочинається стрімкий розвиток незалежних театральних труп та малих театрів. Їх історія починається у 1949 році, коли в Берні відкрився Theater am Zytglogge, а в Лозанні була створена Compagnie des Faux-Nez. Ці ініціативи стали зародженням альтернативної театральної сцени в Швейцарії. У 1960-х і 1970-х роках театральний ландшафт змінювався під впливом таких ідеалів як колективна праця, співуправління та соціальна значимість.

Одним з найважливіших театрів цього періоду був Theater am Neumarkt у Цюриху, заснований у 1966 році. Цей театр став важливим осередком для сучасної драматургії та експериментів. Відомий режисер Горст Цанкль та інші митці, такі як Петер Хандке та Франц Ксавер Кретц, виступали з успішними постановками, що привернули велику увагу публіки. У 1971 році відбулися зміни в складі трупи Theater am Neumarkt, що призвело до заснування Theater für den Kanton Zürich та Claque! у Бадені. Ці нові театри продовжували експериментувати з формами та змістом, пропонуючи різноманітні програми, включаючи дитячий театр.

Протягом 1970-х років в різних містах Швейцарії відкривалися нові незалежні театральні групи, такі як Studio am Montag у Берні та Theater 1230. Ці трупи були відзначені своїм соціально-критичним підходом та колективними методами роботи. У той же час у Французькій Швейцарії створювався Théâtre Populaire Romand під керівництвом Шарля Жоріса, який працював з акторськими групами в віддалених регіонах, пропонуючи театральні постановки, що відповідали місцевим потребам та інтересам.

В 1980-ті роки у великих містах, таких як Цюрих, Берн, Базель, Лозанна та Женева, виникли театральні центри, які підтримували діяльність незалежних труп. Театри, такі як Schlachthaus Theater у Берні та Kaserne у Базелі,

забезпечували майданчики для репетицій та виступів, що дозволяло незалежним трупам реалізовувати свої проекти.

На початку 1990-х років деякі з цих незалежних театрів почали зазнавати фінансових труднощів, що змусило їх переглядати свої структури та методи роботи. Наприклад, Grütli у Женеві, який підтримував молодих творців, зіштовхнувся зі зниженням субсидій, що поставило під загрозу його подальше існування.

1.2 Традиційні жанри та форми швейцарського театру

Швейцарський театр має багату і різноманітну історію, яка відображає культурні, соціальні та політичні трансформації країни. Розглянемо основні жанри та форми, що характеризують швейцарський театр.

1.2.1. ЛАНДШАФТНИЙ ТЕАТР

Однією з найважливіших і унікальних форм швейцарського театру є ландшафтний театр. Цей жанр виник у XVIII столітті в контексті Гельветського руху, який сприяв формуванню національної ідентичності.

Гельветський рух (або Гельветична Республіка) — це короткотривалий період в історії Швейцарії наприкінці XVIII століття, коли країна зазнала значних політичних і соціальних змін під впливом Французької революції.

Жан-Жак Руссо, уродженець Женеві, зіграв важливу роль у формуванні швейцарського ландшафтного театру. Він підкреслював важливість створення театральних вистав під відкритим небом, які б відображали історію та велич нації і були доступними для всіх верств суспільства.

Ландшафтний театр поєднує в собі елементи драми, музики та танцю, використовуючи природні декорації як сценічний простір. Важливими прикладами таких театралізованих заходів є Альпійські свята та Ігри диких людей, які включають церковні служби, паради та різноманітні змагання.

У Швейцарії відкритий театр має високий статус, особливо в кантоні Берн, де лише за один літній сезон проводяться понад 30 постановок. Такі великі події,

як "Ейнзідлер Вельттеатер" та "Тельшпілі" в Інтерлакені, залучають сотні непрофесійних акторів і волонтерів[17].

З 1990-х років спостерігається тенденція до професіоналізації відкритого театру, часто під керівництвом професійних режисерів і сценографів. Професійні театральні діячі можуть ставити спектаклі з непрофесійними акторами, що сприяє підвищенню якості вистав і професіоналізму аматорів. Відмінність між професіоналами і талановитими аматорами часто полягає лише в тому, що перші займаються театром як основною роботою, а другі — як хобі.

1.2.2. НАРОДНИЙ ТЕАТР

Народний театр у Швейцарії має давні традиції, пов'язані з місцевими звичаями та обрядами. У ньому часто використовуються швейцарські діалекти, що надає постановкам особливого колориту. Цей жанр театру зберігає і передає культурну спадщину, зміцнює національну ідентичність та об'єднує місцеві громади.

Прикладом є постановки, які організують аматорські театральні групи, що входять до Центрального об'єднання швейцарського народного театру. Такі вистави часто готуються спеціально для певного місця, залучаючи місцевих жителів як акторів і волонтерів.

Нерідко тематикою таких народних вистав стає зображення магічних і культових традицій у Швейцарії, зокрема через призму стародавніх обрядів і свят, таких як Альпійські свята та Ігри диких людей.

Альпійські свята проводяться на завершення традиційного пастушого року. Вони включають урочисті церковні служби, паради з барабанщиками та флейтистами, а також різноманітні змагання, такі як кидання каменів, боротьба, біг, стрільба, прапорна хода, гра на альпійському ріжку, народні пісні та танці. Окрім цього, у святах беруть участь персонажі, замасковані під "диких людей" і "диких жінок", що беруть участь у ритуальних судових процесах, де їм пред'являють звинувачення у гріхах місцевого населення, а потім їх символічно карають, встановлюючи народну справедливість. Ці традиції не тільки сприяють

збереженню культурної спадщини, але й зміцнюють національну ідентичність швейцарців[4].

1.2.3. НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ТЕАТР

Швейцарія має багату театральну сцену з численними професійними театрами, які відображають культурну та мовну різноманітність країни.

Швейцарський професійний театр почав розвиватися доволі пізно порівняно із іншими європейськими країнами – лише наприкінці XVIII століття. До цього часу театр стикався із релігійними заборонами та опором консервативних кіл населення.

Сьогодні у Швейцарії існує близько 85 професійних театрів, 18 із цих закладів знаходяться в німецькомовній Швейцарії, 2 у Тічино, і 64 у франкомовній частині Швейцарії. Ці театри мають постійні або періодичні трупи із професійних артистів, а також технічний і адміністративний персонал. Ці театральні підприємства зазвичай керують власними майстернями для створення декорацій, костюмів та аксесуарів. Інші театри є гостинними майданчиками, в програмах яких беруть участь престижні національні та міжнародні компанії[2].

Серед найвідоміших у німецькомовній частині — Schauspielhaus Zürich, який славиться своїми інноваційними постановками та Theater Basel, відомий своїми драматичними, оперними та балетними виставами. Також важливими театрами є Zurich Opera House, Stadttheater Bern, Luzerner Theater, Theater St Gallen та Theater Winterthur.

У франкомовних кантонах можна особливо виділити інноваційний театр Théâtre de Vidy у Лозанні, що спеціалізується на міжнародних співпрацях, а у Женеві - Grand Théâtre, Théâtre de Carouge та Comédie de Genève.

Як зазначено вище, у кантоні Тічино (єдиний італомовний кантон Швейцарії) є лише два професійних театри - Teatro Sociale Bellinzona та LAC (Lugano Arte e Cultura). Ці театри є територією італійської мови та культури, але їхня ідентичність також значною мірою визначається приналежністю до Конфедерації.

Окрім трьох вище названих мовних регіонів існує четверта мовна група – ретороманська. І хоча в ретороманському регіоні Швейцарії немає професійного театру, у багатьох долинах, де розмовляють різними діалектами мови меншини, існує значна активність аматорської драматургії.

1.2.4. ПІДВАЛЬНІ ТЕАТРИ ТА ТЕАТРИ-КАБАРЕ

Однією з чудових швейцарських традицій, паралельних усталеному театральному світу, є кабаре-шоу. Кабаре стало однією з форм професійного театру в Швейцарії у ХХ столітті. Відкрите в 1934 році кабаре "Cornichon" у Цюриху та "Heidi-Bühne" у Берні стали прикладами міського інтелектуального театру, який відображав актуальні суспільні та політичні теми з гумором і сатирою. Кабаре відрізнялося від інших форм театру своєю гостросоціальною направленістю та здатністю швидко реагувати на сучасні події[12].

В одному із таких підвальних театрів – «Кабаре Вольтер» у Цюриху після Першої світової війни зародився такий напрям мистецтва, як дадаїзм. У кабаре проводилися вистави, поетичні читання, музичні виступи та експериментальні театральні постановки. Воно було місцем зустрічі тогочасної творчої еліти і тому саме там було вперше проголошено маніфест дадаїзму, який викликав широкий резонанс у мистецьких колах. Сьогодні кабаре відновлене і функціонує як культурний центр, який продовжує традиції експериментального мистецтва та проводить виставки, перформанси і освітні програми[3].

Понад 30 років Швейцарія користується міжнародним визнанням завдяки своїм невеликим виставковим майданчикам. Підземні театри історичного старого міста Берна в 1970-х роках зробили великий внесок у розвиток цього театру. Через кілька років у Берні була створена біржа перформансів, яка досі об'єднує швейцарських та іноземних артистів та організаторів раз на рік. The Bourse aux spectacles стала міжнародним місцем зустрічі виконавських мистецтв. Більше третини представлених сьогодні постановок, що виходять за рамки класичного сценічного мистецтва, походять з-за кордону.

1.3. Структура театральної системи Швейцарії

Швейцарська театральна система відома своєю різноманітністю та складною структурою, яка відображає культурне і мовне розмаїття країни. Великою особливістю швейцарського театру є його поділ на три категорії: муніципальний театр, незалежна сцена та популярний/аматорський театр. Важливо зауважити, що усі три форми приваблюють відвідувачів майже рівною мірою.

У той час як приблизно 30 муніципальних театрів щороку приваблюють майже 1,5 мільйона глядачів, у незалежних залах, яких налічується близько 300, їх є не менше 1,7 мільйона. У Швейцарії налічується майже 900 аматорських труп, які щороку збирають 1,2 мільйона глядачів. Саме тому, для Швейцарії важливі не лише великі, фінансово стабільні муніципальні театри, як це часто буває в інших країнах. На додаток до незалежної сцени, яка вибухнула з 1970-х років, це перш за все аматорський театр, який найкраще представляє типовий швейцарський характер[19].

Міські театри Швейцарії фінансуються за рахунок муніципальних, кантональних та федеральних субсидій. Найбільші театри розташовані в основних містах, таких як Цюрих, Женева, Базель, Лозанна та Берн. Усі професійні театри об'єднані в Швейцарський театральний союз, що є організацією роботодавців. Франкомовні театри мають власну асоціацію, відому як Федерація сценічного мистецтва романдської Швейцарії (FRAS - Fédération romande des arts de la scène).

Театри в німецькомовній Швейцарії працюють за репертуарною системою, залучаючи акторів на тривалі контракти, що дозволяє підтримувати постійний рівень якості та пропонувати широкий спектр постановок. Вони мають постійний склад акторів, які регулярно виступають у різних виставах протягом сезону.

У той же час театри у франкомовних регіонах частіше працюють за системою "ен-сюїт" (en-suite), яка передбачає, що одна вистава йде на сцені

кілька днів або тижнів підряд. Ця система сприяє економічній ефективності, але знижує різноманітність репертуару, доступного для глядачів.

Поряд із муніципальними, незалежні театральні компанії (також відомі як “вільна сцена”) складають значну частину театральної системи Швейцарії. Вільна сцена в Швейцарії представляє собою більш сучасну альтернативу традиційним міським театрам, бо часто експериментує з новими формами та змістом. Вони часто працюють без постійних приміщень, використовуючи різні простори та майданчики для своїх вистав. Такі компанії залежать від грантів, фондів і підтримки громадськості. Часто вони отримують підтримку від творчих асоціацій, а також через фонд Pro Helvetia, що сприяє розвитку креативних проєктів та міжрегіональної співпраці. Вони відіграють важливу роль у розвитку нових талантів і привнесенні інновацій у театральне мистецтво.

Прикладами відомих театрів вільної сцени є Театр Геснер-алле (Gessnerallee) та Червона фабрика (Rote Fabrik) у Цюриху, Касерна (Kaserne) у Базелі та Театр Тухлаубе (Theater Tuchlaube) в Аарау. Ці театри часто розташовані в нетрадиційних приміщеннях, таких як колишні фабрики або склади, що додає особливого колориту їхнім постановкам.

Аматорські театри в Швейцарії зазвичай існують за рахунок продажу квитків, приватних донорів та спонсорів. Ці театри поширені по всій країні та часто пов'язані з локальними культурними заходами. У німецькомовній Швейцарії ця форма театру особливо популярна, оскільки вистави часто проводяться на місцевих діалектах, що підвищує їхню привабливість для місцевої аудиторії.

Аматорські театри часто спеціалізуються на конкретних жанрах або видах театру, таких як музичний театр, комедія або авангардні постановки. Такі театри більш гнучкі у виборі репертуару і можуть експериментувати з новими формами та підходами до театрального мистецтва.

РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ ШВЕЙЦАРІЇ : АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

2.1 Сучасні тенденції розвитку театрального мистецтва Швейцарії

Швейцарський театральний світ останні десятиліття перебуває у постійному розвитку. Завдяки впровадженню нових технологій та інноваційних підходів, театр Швейцарії значно змінився, порівняно із минулим століттям, віддавши велике місце сучасним театральним та хореографічним п'єсам, а також знайшовши новий баланс між різними підходами до сценічної творчості.

Останнім часом театральні вистави все більше виходять за межі традиційних сценічних просторів, інтегруючись в міський ландшафт і використовуючи різні мультимедійні підходи. Нові театральні простори відкривають можливості для експериментальних постановок, використання віртуальної та доповненої реальності, поєднання елементів музики, танцю, та образотворчого мистецтва, що розширює можливості для творчого вираження.

Важливою тенденцією є залучення молодих митців та авторів, що привносять свіжий погляд у театральне мистецтво. Після пандемії COVID-19 швейцарські театри зазнали значних кадрових змін, що мали на меті адаптацію до нових умов і викликів. Відбулося оновлення керівництва в багатьох провідних театрах країни, включаючи Schauspielhaus Zürich, Théâtre de Vidy в Лозанні та Theater Basel[10]. Ці зміни були спрямовані на залучення нових художніх підходів та підтримку сучасних драматургічних форм. Нові директори впроваджують інноваційні методи управління, зосереджуючись на інтеграції цифрових технологій та розширенні аудиторії через онлайн-платформи та інші сучасні формати.

Молоді театральні діячі не бояться експериментувати з класичними творами, привносячи в них сучасні інтерпретації та актуальні теми. Це створює

багатошаровий діалог між минулим та сучасністю, що робить швейцарські театри більш доступними і привабливими для різних вікових груп.

Особлива увага приділяється також соціальним та політичним аспектам театру. Постановки часто піднімають важливі суспільні питання, сприяючи критичному мисленню та обговоренню серед глядачів. Театри стають платформою для обговорення важливих питань, таких як екологія, права людини, соціальна справедливість, а окрім цього для висловлення різних точок зору та стимулювання суспільних змін.

Пріоритетні напрямки розвитку швейцарського театру визначає Федеральна Рада Швейцарії у своїй культурній депеші. Культурна депеша визначає стратегічний напрямок культурної політики Конфедерації на період чотирьох років. У ньому викладено цілі, основні заходи та фінансування для всіх сфер фінансування Федерального офісу культури, Швейцарської мистецької ради Pro Helvetia та Швейцарського національного музею.

Конфедерація проводить глибокий аналіз викликів, що стоять перед культурою у Швейцарії, який дозволяє визначити основні напрямки для подальших дій для розвитку культури. У 2021-2024 роках встановлені такі основні цілі та напрямки розвитку:

А. Участь у культурному житті: ідея полягає в тому, щоб якомога більше людей були активно чи пасивно залучені до культурного життя і мали доступ до культурної спадщини. Підвищення рівня залученості до культурного життя має сприяти зменшенню соціальної поляризації і, таким чином, дати рішучу відповідь на виклики, що стоять перед мультикультурним суспільством. Конфедерація хоче заохочувати фізичний, інтелектуальний та фінансовий доступ до культури за допомогою відповідних заходів.

Б. Соціальна згуртованість: визнання культурного розмаїття швейцарського суспільства та повага до культурних і мовних меншин визнані необхідними умовами для забезпечення злагоди та соціального миру в країні. Конфедерація має намір зміцнити цю згуртованість за допомогою таких заходів: посилення підтримки перекладу між національними мовами; зміцнення статусу

італійської мови за межами італомовної Швейцарії; розвиток обміну школярами між мовними регіонами; активізація культурних обмінів всередині країни.

В. Творчість та інновації: культура має потенціал для позитивного впливу на рівень творчості та інновацій в країні, а також на її імідж за кордоном. Тому мистецька та культурна творчість є важливою лабораторією для ідей та експериментів, спрямованих на вирішення викликів майбутнього, і може слугувати поштовхом для інновацій та процесів реформ. Конфедерація має намір посилити творчість та інновації в культурному секторі за допомогою наступних заходів: поглиблення існуючої співпраці між культурною промоцією, промисловістю, економічним просуванням та просуванням інновацій у сфері дизайну та інтерактивних цифрових медіа; а також запровадження політики сприяння швейцарській кіноіндустрії[9].

Згідно з документом, основні пріоритети для розвитку швейцарського театру зосереджені на підтримці незалежних театральних компаній, сприянні міжнародному обміну та популяризації, а також інтеграції інноваційних підходів у створенні театральних постановок.

Важливим аспектом розвитку є підтримка незалежних театральних компаній. Конфедерація спрямовує ресурси на створення нових театральних творів, забезпечуючи високу якість продукції, яка може бути представлена як у Швейцарії, так і за її межами. Однак, як зазначається у звіті, існує дисбаланс між підтримкою створення нових творів та їх подальшою експлуатацією, що призводить до обмеженої аудиторії для багатьох якісних постановок .

Іншим ключовим напрямком є підтримка міжнародних турне та участі в міжнародних фестивалях. Зокрема, швейцарські театральні компанії отримують допомогу для участі в міжнародних форумах, що сприяє підвищенню їхньої конкурентоспроможності та видимості на світовій сцені. Програми, спрямовані на підвищення міжнародної присутності, включають підтримку в організації турне, участь у міжнародних фестивалях, а також розвиток нових партнерств з міжнародними організаторами та копродукторами .

Також важливою є підтримка перекладу та супертитування творів, що дозволяє долати мовні бар'єри та розширювати аудиторію як у Швейцарії, так і за її межами. Це сприяє не лише кращій комунікації між різними мовними регіонами країни, але й інтеграції швейцарського театру в глобальний контекст. Завдяки таким заходам, зростає інтерес до швейцарських театральних постановок на міжнародній арені

Швейцарські театральні сцени активно працюють над розвитком культурної різноманітності, щоб відобразити багатокультурне суспільство країни. Наразі великі театри переважно демонструють постановки, де домінують білі актори, тоді як актори різних національностей залишаються на узбіччі. Ця ситуація не відображає реальність сучасної Швейцарії.

Менші театри та незалежні сцени вже намагаються виправити ситуацію, впроваджуючи постановки з різноманітними наративами. Наприклад, невеликі театральні колективи активно залучають акторів з різних культурних середовищ, створюючи вистави, які розповідають про життя та проблеми різних етнічних груп. Це дозволяє залучати ширшу аудиторію та робить театр ближчим до реальних суспільних процесів.

Федеральне управління культури навіть створило додатковий фонд у розмірі щонайменше 750 000 франків для проектів, які забезпечують культурну участь[8]. Таким чином держава заохочує культурні інституції адаптуватися до змін, відзначаючи важливість відображення етнічного різноманіття на сценах. Такий підхід сприяє розвитку театру, роблячи його більш відкритим та інклюзивним для всіх громадян країни.

2.2 Система управління та фінансування театрів у Швейцарії

У Швейцарії система управління та фінансування театрів є складною та багат шаровою, що відображає загальні принципи децентралізованого державного управління і значну роль приватного сектору у фінансуванні культури. Театральна інфраструктура країни характеризується великою різноманітністю: від великих національних театрів до малих незалежних труп.

2.2.1. ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ

Система управління та фінансування театрів у Швейцарії є комплексною структурою, яка включає різні рівні державного управління: федеральний уряд, кантони та комуни. Кожен рівень відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та підтримки театрального мистецтва. Фінансування здійснюється через субсидії, приватні спонсорські пожертви, гранти і тд. Ця система спрямована на забезпечення доступу до культури, підтримку культурної різноманітності та сприяння інноваціям у культурному секторі.

На додаток до фінансування власних культурних пропозицій і послуг, Конфедерація, кантони та комуни виділяють значну частину своїх витрат у формі субсидій, що виплачуються третім сторонам, тобто суб'єктам, зовнішнім по відношенню до даної організації. Це можуть бути інші державні рівні, приватні актори, державні або закордонні компанії.

У 2021 році основними донорами культури були кантони з майже 670 мільйонами швейцарських франків, за ними йшли муніципалітети з понад 640 мільйонами швейцарських франків. Конфедерація виділила трохи більше 220 мільйонів швейцарських франків у вигляді субсидій (Додаток А).

У сфері культури нерідкі випадки, коли один адміністративний рівень фінансує або співфінансує послуги чи витрати іншого рівня. Ці фінансові перекази також вважаються субсидіями, але вони відрізняються тим фактом, що і надавач субсидії, і субсидіант є державними суб'єктами, останні, у свою чергу, активні у просуванні культури. Таким чином для Конфедерації та кантонів більше половини витрат на культуру складають субсидії, виділені третім сторонам. І тільки комуни витрачають більше на власні культурні послуги.

Кантони відіграють ключову роль у фінансуванні, виділяючи найбільшу частку коштів для театрів, що дозволяє їм підтримувати регіональні театральні трупи та організовувати культурні заходи. Зокрема, кантон Цюрих виділив на фінансування культури 126 мільйонів франків у 2021 році. Саме кантон Цюрих по статистиці виділяє найбільше коштів на розвиток місцевої культури, у порівнянні з іншими кантонами (Додаток Б).

У Швейцарії налічується близько 25 субсидованих театрів, які отримують значну частину своїх доходів у вигляді державних субсидій. Але, на відміну від багатьох країн Європи, де переважає державна власність театрів, у Швейцарії немає державних театрів. Театри фінансуються з державних коштів, але не управляються як державні культурні установи.

Одним з ключових факторів, що впливають на якість роботи театрів в Швейцарії, є рівень державних субсидій. Хоча субсидії можуть позитивно впливати на якість і кількість художньої продукції, вони також можуть мати негативний ефект, знижуючи стимули до ефективного управління.

У 2011 році було проведено дослідження, що вивчало кореляцію між рівнем державних субсидій та ефективністю роботи театрів. Результати проведеного дослідження показують, що технічна ефективність швейцарських театрів коливається від 57% до 73%, залежно від використовуваної управлінської моделі. Ці результати вказують на те, що існують значні можливості для підвищення ефективності шляхом оптимізації використання ресурсів та управлінських практик. Крім того, рівень конкуренції серед театрів також впливає на їхню ефективність. Театри, що працюють в умовах високої конкуренції, як правило, демонструють вищу ефективність через необхідність підтримувати високий рівень якості для залучення глядачів[20].

2.2.2. ПРИВАТНЕ ФІНАНСУВАННЯ

Хоча держава відіграє важливу роль у підтримці культури, велику частину фінансування також забезпечують недержавні джерела. Приватні пожертвування і спонсорство не мають великого значення для фінансування великих муніципальних театрів, але, натомість, становлять основу фінансування аматорських та незалежних театрів.

Одним із найбільш впливових приватних фінансистів культури в Швейцарії є фонди та асоціації. Зокрема, Швейцарська асоціація культурних фондів (SAKS), заснована у 1978 році, об'єднала декілька десятків фондів для обміну інформацією та досвідом. Хоча ця асоціація розпустилася у 2001 році, її функції взяла на себе нова організація - SwissFoundations, яка об'єднує

національні та регіональні фонди. Фонди фінансують широкий спектр культурних проєктів, включаючи підтримку мистецтва, музики, літератури та інших форм культурної діяльності.

Окремо варто згадати унікальний випадок Migros, однієї з найбільших торговельних мереж Швейцарії, яка відома своїм "культурним відсотком". Засновник Migros, Готліб Дуттвайлер, заклав у статуті компанії обов'язкове виділення 1% від обороту на культурні цілі. Завдяки цьому Migros стала одним із найбільш помітних приватних спонсорів культури, фінансуючи проєкти у сфері сучасного мистецтва, музичних фестивалів та освітніх програм. У 2009 році внески Migros у культурний сектор сягнули 114 мільйонів франків, що зробило її найбільшим приватним культурним спонсором у країні[6].

Партнерство між приватним та державним секторами також відіграє важливу роль у фінансуванні культури. Одним із прикладів такого партнерства є Форум культура + економіка, створений у 2001 році як платформа для обміну думками та досвідом у сфері культурного фінансування. Форум сприяє співпраці між різними фінансовими інституціями та урядовими структурами, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси для підтримки культури.

Не менш важливими є професійні асоціації та об'єднання митців, які відіграють роль у формуванні культурної політики та захисті інтересів митців. Ці організації активно лобіюють інтереси своїх членів на державному рівні та забезпечують соціальну підтримку.

Важливою особливістю швейцарської культури є волонтерство у всіх сферах життя, і в культурі зокрема. Багато культурних проєктів реалізується завдяки зусиллям добровольців, які займаються організацією заходів та управлінням культурними інституціями. Така модель забезпечує високу ступінь залученості громади та збереження культурної спадщини.

2.2.3. КАСОВІ ЗБОРИ ТА ВЛАСНІ ДОХОДИ

Касові збори та власні доходи є важливими для фінансової стабільності театрів у Швейцарії, хоча їх значення варіюється в залежності від типу театру. Для великих державних і муніципальних театрів ці доходи можуть становити

меншу частку загального бюджету, тоді як для незалежних та експериментальних театрів вони часто є основним джерелом фінансування.

Великі театри, такі як Цюрихський театр опери або Гранд-театр у Женеві, отримують значну частину свого фінансування від держави та кантональних урядів - понад 60%, тоді як касові збори та власні доходи складають близько 30-40% їх бюджету. У таких театрах високі ціни на квитки дозволяють залучити значну частку доходів від продажу квитків, проте вони залишаються лише частиною загального фінансового плану.

Наприклад, ціна квитка у провідних театрах, таких як Цюрихський Schauspielhaus, варіюється від 20 до 100 швейцарських франків (CHF), що у перерахунку в українські гривні у 2024 році становить приблизно від 900 до 4480 грн.

Незалежні театри та малі театральні колективи значно більше залежать від власних доходів - їхні касові збори можуть становити до 70% загального бюджету. Такі театри пропонують відносно низькі ціни на квитки – від 10 до 50 CHF, що робить їх доступними для локальної аудиторії. Через таку залежність від глядача, ці театри повинні активніше працювати над залученням аудиторії через цікаві та інноваційні постановки. Саме тому, як не дивно, незалежні театри часто пропонують більш якісний мистецький продукт, ніж великі муніципальні театри.

Додатково до продажу квитків, театри отримують доходи від продажу програм, сувенірів, оренди приміщень для корпоративних заходів та інших комерційних активностей. Деякі театри організують спеціальні гастрономічні заходи, поєднуючи театральні вистави з вечерьми, що також сприяє збільшенню доходів.

2.2.4. КРАУДФАНДИНГ: НОВИЙ ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ

Для запобігання фінансових труднощів, незалежні театри також часто застосовують такий інструмент як краудфандинг. За останнє десятиліття він став важливим інструментом для фінансування культурних проєктів. Цей метод

дозволяє залучати кошти від широкої громадськості через спеціалізовані інтернет-платформи, забезпечуючи підтримку культурних ініціатив, які можуть бути недоступні через традиційні канали фінансування.

У Швейцарії працює понад 50 краудфандингових платформ, які підтримують різноманітні проекти, включаючи культурні. У 2016 році через краудфандинг було зібрано понад 128 мільйонів швейцарських франків у 3 098 кампаніях. Серед них найбільш популярні платформи, такі як Wemakeit та Crowdify, які спеціалізуються на творчих та культурних проектах.

Зокрема, платформа Wemakeit демонструє численні успішні кейси допоги розвитку культурних та соціальних проектів. Один із таких прикладів – невеликий приватний театр Фрібургу під назвою Cie Marjolaine Minot, який зібрав понад 20 000 швейцарських франків для участі у всесвітньо-відомому театральному фестивалі в Авіньйоні з двома виставами. Ці кошти покрили витрати на транспорт, проживання, оренду театрів та обладнання[14].

Ще один масштабний приклад – проект "KIFF" у Аарау. Цей концертний та культурний майданчик потребував нового приміщення через застарілість старого. Завдяки краудфандингу вдалося зібрати 562 483 швейцарських франків, що значно перевищило початкову мету у 500 000 франків. Це фінансування дозволило побудувати новий багатофункціональний культурний простір, що забезпечує продовження діяльності KIFF для майбутніх поколінь[18].

Ці приклади ілюструють, що краудфандинг є дієвим інструментом, який сприяє досягненню цілей культурних ініціатив, допомагаючи знайти фінансову підтримку для реалізації проектів різного масштабу.

Загалом, система фінансування театрів у Швейцарії є ефективною і комплексною. Завдяки високому державному фінансуванню великі театри можуть не лише зберігати культурну спадщину, але й впроваджувати інновації та нові форми мистецтва, забезпечуючи доступ до культурних надбань широкому загалу. Проте незалежні швейцарські театри, як і в багатьох інших країнах, змушені шукати приватні джерела фінансування та сильно залежать від продажу квитків та спонсорських внесків. Але завдяки численним приватним фондам,

асоціаціям, волонтерським ініціативам та краудфандингу, такі театри успішно зберігають та розвивають своє культурне багатство.

2.2.5. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА

Швейцарський театр, як і в багатьох інших країнах, має свої особливості з організаційної точки зору. Його структура та управління залежать від типу театру (муніципальний, приватний) та його місцезнаходження (велике місто, невелике містечко). Муніципальні театри фінансуються з бюджету кантону або комуни, в якому він знаходиться. Державне фінансування дозволяє цим театрам підтримувати стабільну діяльність та здійснювати довгострокове планування. Приватні театри, у свою чергу, фінансуються за рахунок приватних інвесторів, продажу квитків та спонсорських внесків.

Організаційна структура швейцарських театрів включає постійний штат, до якого входять адміністрація та технічного персоналу. Адміністрація складається з генерального директора, художнього керівника, фінансового директора, PR-менеджерів, менеджерів з маркетингу та продажів. Технічний персонал включає техніків, звукових та світлових інженерів, костюмерів, декораторів. Творчий персонал, до якого входять режисери, хореографи, музичні керівники частіше за все працюють на контрактній основі. Крім того, вони часто наймають фрілансерів для конкретних постановок або спеціалізованих завдань. Такі спеціалісти можуть співпрацювати з кількома театрами одночасно.

Театри опери та балету у Швейцарії мають постійні балетні труппи та хор з оркестром, в той час як у драматичних театрах майже не використовується система постійних акторських труп. Система труп була поширеною в франкомовній Швейцарії до кінця Другої світової війни: актори були найняті на весь сезон. Останні театри, що використовували цю форму, – це Théâtre de Carouge у 1960-х і наприкінці 1970-х, та Théâtre Populaire Romand до 1985 року.

Сучасна швейцарська театральна система передбачає, що актори працюють за тимчасовими контрактами на певний період або для конкретних постановок. Для великих проєктів або фестивалів театри можуть наймати додатковий персонал на сезонні контракти. Така організаційна структура дозволяє театрам

бути більш гнучкими та економічно ефективними. Але в той же час, деякі театральні критики вважають що це негативно позначається на якості театрального продукту[11].

Аматорські театри складаються переважно з волонтерів, і вони грають важливу роль у швейцарській культурі. Такі театри часто функціонують завдяки ентузіазму та підтримці місцевих громад.

2.3 Особливості театрального життя у різних кантонах Швейцарії

Швейцарський театр відзначається багатством своїх форм. Це багатство включає як професійні, так і аматорські театри, експериментальні та традиційні театральні форми, постійні трупи та незалежні групи, стаціонарні театри та пересувні сцени. Головною ж особливістю цього театрального ландшафту є чотиримовність. У цьому відношенні Швейцарія не має аналогів. Країна поділяється на чотири основні мовні регіони: німецькомовний, франкомовний, італомовний та ретороманський. Кожен з них має свої особливості театрального життя, що зумовлені історичними, культурними та соціальними факторами.

2.3.1 НІМЕЦЬКОМОВНИЙ РЕГІОН

Німецькомовна частина Швейцарії є найбільшою за кількістю населення та географічним охопленням. Тут театральне життя особливо розвинене в містах Цюрих, Базель, Берн та Люцерн. Цюрих, зокрема, є важливим культурним центром, де розташовані такі відомі театри, як Шаушпільхаус (Schauspielhaus Zürich) та Оперний театр Цюриха (Opernhaus Zürich). Бернський міський театр (Stadttheater Bern) є важливим культурним центром, де, окрім класичних постановок, також проводяться сучасні театральні експерименти та міжнародні театральні фестивалі. Базель відомий своїм Театром Базеля (Theater Basel), який часто співпрацює з міжнародними режисерами та акторами, що збагачує місцеву театральну сцену.

В німецькомовному регіоні театри часто ставлять класичні твори світової драматургії, а також активно підтримують сучасних швейцарських драматургів.

Німецька мова надає можливість прямого доступу до великої кількості творів німецької та австрійської драматургії, що сприяє збагаченню репертуару.

2.3.2 ФРАНКОМОВНИЙ РЕГІОН

Французькомовний регіон Швейцарії, відомий також як Романдія, включає такі великі міста, як Женева, Лозанна, Невшатель та Фрібур. Женева є важливим культурним центром, де працюють такі театральні установи, як Великий театр Женеви (Grand Théâtre de Genève) та Театр де Каруж (Théâtre de Carouge).

Лозанна відома своїм Театром Віді (Théâtre de Veaulieu), де ставляться модерні вистави та перформанси. Відкритий для всіх і присвячений сучасній творчості, Театр Віді-Лозанна визначає себе як місце, де найбільша кількість людей може зустрітися з сучасним мистецтвом. Крім того, у Лозанні працює численні незалежні театральні трупи, які експериментують з новими формами театрального мистецтва та активно співпрацюють з іншими європейськими колективами.

У Романдії театральне життя значною мірою визначається близькістю до Франції та впливом французької культури. Репертуар театрів часто включає як французькі класичні п'єси, так і сучасні твори французьких драматургів. Крім того, тут активно підтримується копродукція з французькими театральними колективами, що сприяє культурному обміну та розмаїттю.

2.3.3 ІТАЛОМОВНИЙ РЕГІОН

Італомовна частина Швейцарії зосереджена в кантоні Тічино, з головним театральним центром в Лугано. Театр Лугано (LAC Lugano Arte e Cultura) та Соціальний театр Баллінзони (Teatro Sociale Bellinzona) є ключовими місцями для театральних подій. Важливим культурним осередком є професійна театральна школа Scuola Teatro Dimitri у Вершіо, заснована відомим клоуном та мімом Дімітрі.

Театральне життя Тічино відрізняється тісними зв'язками з італійською культурою. Репертуар включає як класичні італійські твори, так і сучасні постановки. Завдяки географічній близькості до Італії, театри часто залучають

італійських режисерів, акторів та драматургів до співпраці, що сприяє культурному обміну та підтримці високого рівня театрального мистецтва.

2.3.4 РЕТОРОМАНСЬКИЙ РЕГІОН

Ретороманський регіон, хоча й є найменшим за кількістю населення, має унікальну культурну ідентичність. Театральне життя тут зосереджене переважно в Граубюндені, де ретороманська мова є однією з офіційних мов кантону.

У ретороманській частині Швейцарії домінують аматорські театральні групи, оскільки великих публічних сцен немає. Театр Сурсельва (Teater Surselva) та інші невеликі театральні колективи активно працюють над збереженням та розвитком ретороманської культури. Прикладом збереження народних традицій є вистави під відкритим небом, які проводить кожні десять років аматорська театральна труппа *Cumpragnia da Teater Laax* та до яких залучено майже все село.

Перший постійний театр у Граубюндені відкрився кілька років тому в замку Ріом. Цей замковий театр отримав високу оцінку, здобувши перстень Ганса Рейнхарта, відомий як «Оскар» швейцарського театру.

2.3.4 ТРУДНОЩІ, ВИКЛИКАНІ БАГАТОМОВНІСТЮ, ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Багатомовність забезпечує різноманітність, але створює й проблеми через розділення мовних регіонів. Коли мова йде про театр, іноземна мова є непереборною перешкодою. За рідкісними винятками, глядач не охоче дивиться п'єсу іноземною мовою.

Мовна різноманітність ускладнює взаєморозуміння між регіонами, що призводить до культурної ізоляції. Кожен мовний регіон має свій театр і власні театральні традиції. П'єси та постановки з кожного з цих регіонів більше спрямовані на іноземні країни з тією ж мовою, ніж на інші регіони Швейцарії. Це ускладнює формування чіткого театрального спрямування країни. Таким чином, німецькомовна Швейцарія повертається до Німеччини та Австрії, Тічино до Італії, а франкомовна Швейцарія до Франції. Тому і взаємодія між театрами та місцевими авторами обмежена. З огляду на ці труднощі, зрозуміло, що у Швейцарії немає єдиного національного театру.

Задля врегулювання цих проблем і стримування розвитку ізоляційних процесів у Швейцарії було створено **Товариство швейцарського театру** (відоме німецькою як Schweizerische Gesellschaft für Theatre-kultur (SGTK), а французькою як Société Suisse du Théâtre (SST)). Робота товариства спрямована на сприяння діалогу між дослідниками, митцями та громадськістю в різних мовних регіонах країни та за її межами[5].

З моменту свого заснування в 1927 році Швейцарське театральне товариство займається популяризацією, документуванням і науковим дослідженням швейцарської творчості у сфері сценічного мистецтва. У реалізації цього проекту важливу роль відіграли два чинники – інтерес, викликаний швейцарською моделлю мультикультуралізму, і рішучість сприяти культурним обмінам і подальшому міжрегіональному взаєморозумінню.

За роки свого існування товариство здобуло великі заслуги в дослідженні та документуванні історії. З метою сприяння кращої обізнаності про швейцарські досягнення театральної сфери у Швейцарії та за кордоном було створено Швейцарську театральну колекцію(STC). Ця колекція нараховує 35 тис. томів (сценарії, твори про театр, програми та рецензії), 400 тис. прес-вирізків, 10 тис. Фотографій і слайдів, 200 плакатів, 1000 карток, 5000 ескізів костюмів і оформлення, 180 масок, 60 моделей, 200 ручних і ниткових ляльок і відеотека з понад 4200 найменувань (записи вистав і документальних фільмів)[13]. Колекція стала незамінним інструментом для досліджень, навчання та театральної творчості країни.

2.4 Інклюзивність театрів у Швейцарії

Інклюзивність в культурі – це підхід до організації та проведення культурних заходів, який забезпечує рівний доступ і участь усіх людей, незалежно від їх фізичних, ментальних чи соціальних можливостей. Вона спрямована на створення середовища, де кожна людина може відчувати себе включеною та визнаною в культурному житті. Стаття 30 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю зазначає: «Держави-учасниці визнають право осіб з

інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті й вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю:

- a) мали доступ до творів культури в доступних форматах;
- b) мали доступ до телевізійних програм, фільмів, театру та інших культурних заходів у доступних форматах;
- c) мали доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки й туристичні послуги, а також мали найможливішою мірою доступ до пам'ятників і об'єктів, що мають національну культурну значущість»[1].

Впровадження підходів інклюзивності у швейцарських театрах – це комплексний та тривалий процес, спрямований на забезпечення рівноправної участі всіх людей, включаючи осіб з інвалідністю, у культурному житті. Швейцарська організація Pro Infirmis активно підтримує та розвиває інклюзивні культурні ініціативи. Вони прагнуть створити суспільство, яке розглядає різноманітність людей як силу, де кожна людина має рівні права і можливості брати участь у всіх аспектах життя без жодних бар'єрів.

Одним із ключових інструментів цієї діяльності є знак «Інклюзивна культура», розроблений Службою інклюзивної культури Pro Infirmis[15]. Цей знак надається театрам та іншим культурним установам, які впроваджують заходи для підвищення доступності та участі людей з інвалідністю. У рамках цієї програми інституції розробляють та впроваджують заходи у п'яти основних напрямках: культурні пропозиції, доступ до контенту, архітектурна доступність, пропозиції роботи та комунікація.

Служба інклюзивної культури була запущена як пілотний проект у кантоні Берн у середині 2014 року: метою було розробити та перевірити марку «Інклюзивна культура» під егідою Служби рівності для людей з обмеженими можливостями міста Берн та Pro Infirmis Berne. У квітні 2016 року знак було присвоєно 14 бернським закладам.

Потім проект було поширено на всю Швейцарію: у німецькомовній Швейцарії з 2016 року, у франкомовній Швейцарії з 2018 року, у Тічино з 2019

року. За ці чотири роки понад 70 культурних закладів усіх областей і регіонів мали отримав знак «Інклюзивна культура». 2020–2023 роки були поміщені під знаком стійкості та принципів «Хартії культурної інклюзії»[15].

Швейцарські театри, що є партнерами знаку «Інклюзивна культура», прагнуть створити середовище, де кожен глядач, незалежно від своїх фізичних можливостей, може насолоджуватися виставами. Це включає використання простих для читання текстів, забезпечення фізичної доступності приміщень, пропозицію інтерактивних програм та забезпечення інформації у доступних форматах. Театри також співпрацюють з культурними діячами з інвалідністю, що дозволяє привносити нові форми вираження і збагачувати культурне середовище різноманітними перспективами.

Інклюзивність у театрах розглядається як стратегічний підхід до довготривалого розвитку. Театри впроваджують структурні зміни, які роблять інклюзію невід'ємною частиною їх діяльності. Це включає створення спеціальних програм, проведення навчань для персоналу та залучення експертів з інвалідністю до процесу планування та реалізації заходів.

Служба інклюзивної культури Pro Infirmis також надає рекомендації щодо фінансової підтримки таких ініціатив, допомагаючи театрам отримати необхідні ресурси для здійснення інклюзивних проєктів. Таким чином, інклюзивність у швейцарських театрах стає моделлю для інших культурних установ, демонструючи, як можна створити культурне середовище, яке відкрите та доступне для всіх.

Для того щоб більш детально дізнатись про впровадження даної ініціативи в театрах, нижче представлено фрагмент інтерв'ю з відповідальною особою за інклюзивність у Театрі Каружу, в кантоні Женеві:

- Розкажіть, як у Театрі Каружу впроваджується інклюзивність?
- Наш театр активно працює над забезпеченням інклюзивності для всіх глядачів. Наша робота зосереджена на тому, щоб кожен міг відчути себе частиною культурної спільноти. Ми пропонуємо різноманітні заходи для поліпшення доступу до театру для людей з різними видами інвалідності. Для осіб

з руховими порушеннями ми гарантуємо архітектурну доступність усіх наших приміщень: спеціальні місця для глядачів на візках як у великій, так і у малій залах, а також ліфт, який може доставити глядачів до цих місць. Фойє, бар і вхід до зали знаходяться на рівні землі, тому вони особи у візках можуть туди дістатися без допомоги пандусів та ліфтів. Крім того, звичайно, ми забезпечили доступність туалетів.

– Тобто людей з обмеженою мобільністю театр є повністю доступним. А які заходи ви впровадили для осіб з вадами слуху чи зору?

– Для осіб з порушенням слуху у нашому театрі проводяться вистави з субтитрами французькою та англійською мовами, які можна переглядати на спеціальних планшетах. Вони підключаються до мережі театру і в реальному часі відображають саме той текст, який промовляють актори. Таких планшетів у театру є 30, їх можна зарезервувати завчасно, або запитати наявність у касі, прямо перед виставою. Ми також використовуємо систему Listen Everywhere, що дозволяє підключити слухові апарати до аудіосистеми театру через Bluetooth або інші технології.

Для глядачів з вадами зору ми організуємо аудіоопис для наших вистав. Він включає описи дій, жестів, міміки акторів та сценічного дизайну, що дозволяє глядачам з вадами зору краще розуміти і насолоджуватися виставою. Аудіоопис надається через навушники, і ми забезпечуємо його для декількох вистав щосезону у співпраці з фахівцями. Також існує практика проведення описових і тактильних турів сценою перед виставами. Ці заходи допомагають людям з порушенням зору краще відчувати театральні постановки.

– У штаті театру є окремі фахівці, які займаються створенням субтитрів та аудіоописів?

– Ми співпрацюємо з різними організаціями, такими як "Dire pour Voir" та "Ecoule Voir", які допомагають нам з аудіоописами та субтитруванням. Також ми проводимо регулярні тренінги для нашого персоналу з метою покращення обслуговування глядачів з особливими потребами. Наш театр також активно бере участь у проектах, що сприяють соціальній та мовній інтеграції соціально

вразливих груп. Наприклад, ми впроваджуємо формат французької FALC (Facile à lire et à comprendre) у нашу комунікацію та інформаційні матеріали, щоб зробити театр доступним для ширшого кола глядачів.

– Розкажіть детальніше, що таке FALC?

– У перекладі ця аббревіатура означає "легко читати та розуміти". Це формат французької мови, що спрощує тексти для кращого розуміння людьми з інтелектуальними порушеннями, обмеженим знанням французької мови або іншими труднощами. Цей інструмент, спочатку виник у колах людей з обмеженими можливостями, але зараз також корисний для інших аудиторій, таких як люди, які погано говорять французькою.

– Які плани на майбутнє щодо інклюзивності в театрі?

– Ми продовжуємо вдосконалювати наші заходи інклюзивності, плануючи нові проекти та співпраці. Наприклад, ми працюємо над покращенням нашого веб-сайту для осіб з вадами зору та інтелектуальними порушеннями.

Отже, Театр Каружу можна назвати справжнім прикладом для культурних установ у сфері впровадження інклюзивності. Подібні ініціативи забезпечують доступність мистецтва для всіх та сприяють створенню рівноправної культурної спільноти.

2.5 Театральні фестивалі сучасної Швейцарії

Швейцарія, з її багатою культурною спадщиною та численними мовними регіонами, є ідеальним місцем для проведення театральних фестивалів. Театральні фестивалі в Швейцарії демонструють найкращі зразки сценічного мистецтва країни та служать платформами для обміну ідеями та культурним досвідом з іншими країнами.

Один із найвідоміших театральних фестивалів у Швейцарії - це Цюрихський театральний фестиваль (Zürcher Theater Spektakel). Заснований у 1980 році, цей фестиваль щорічно проходить у Цюриху наприкінці літа. Він відомий своїм багатогранним підходом до театру, включаючи перформанси,

сучасний танець, новий цирк та музичні виступи. Сьогодні він належить до найважливіших європейських фестивалів сучасного сценічного мистецтва.

Zürcher Theater Spektakel славиться тим, що зосереджений саме на незалежних театральних трупях, даючи таким чином можливість молодим та інноваційним митцям з усього світу продемонструвати свої роботи. Щороку дирекція фестивалю запрошує з усього світу близько 40 осіб та компаній, чия творчість відзначається формальною незалежністю, інноваційним характером та мистецькими амбіціями.

Міжнародний театральний фестиваль в Лугано (FIT Lugano) є ще однією визначною подією в театральному календарі Швейцарії. Проводиться щосені у італомовному кантоні Тічино, який відомий своїм середземноморським кліматом та мальовничими краєвидами. Цей фестиваль фокусується на сучасному театральному мистецтві та залучає відомих режисерів і трупи з усього світу. FIT Lugano зазвичай триває десять днів, під час яких пропонує насичену програму, яка включає драматичні постановки, перформанси, танцювальні виступи та інтерактивні проекти присвячені анти конвенційним мистецьким формам.

Під час фестивалю проводиться багато супутніх заходів та розмов з митцями після виступів, покликаних охопити дедалі ширшу та різнобічну аудиторію. FIT Lugano також активно співпрацює з місцевими культурними установами та навчальними закладами, сприяючи розвитку театральної освіти та популяризації театру серед молоді.

Окрім великих міжнародних фестивалів, Швейцарія також славиться численними регіональними заходами, які відображають культурні особливості різних частин країни. Наприклад, у франкомовному регіоні проводиться Баті-Фестиваль в Женеві (La Bâtie-Festival de Genève), який зосереджений на міждисциплінарному підході до мистецтва, об'єднуючи театр, танець, музику та візуальні мистецтва. Цей фестиваль відомий своєю експериментальністю та відкритістю до нових форм вираження.

Для збереження театральних зв'язків всередині країни, у Швейцарії проводять міжрегіональний фестиваль під назвою Дні швейцарського театру.

Цей фестиваль являє собою простір культурного, мистецького та мовного розмаїття та виступає як національна культурна модель, необхідна для об'єднання як громадськості, так і професіоналів. Кожен рік з кінця травня з 2014 року цей фестиваль об'єднує найкращі швейцарські театральні постановки.

Ініціатива його проведення належить Союзу швейцарських театрів за підтримки Федерального відомства культури, Міжнародного інституту театру та Асоціації творців незалежного театру. Після ряду фестивалів у Вінтертурі (2014, 2015), Женеві (2016), Тічино (2017), Цюріху (2018), Вале (2019), Фрібургу (2021, 2023), Курі та Ліхтенштейні (2022) порядок проведення став чергуватися між мовними регіонами[7].

Цільовим завданням фестивалю є представлення швейцарської театральної продукції у містах і регіонах, де він проводиться, а також сприяння зустрічам театральних професіоналів з різних мовних і культурних контекстів для обміну досвідом і досягненнями.

Фестиваль складається з семи театральних постановок як відомих, так і незалежних театрів. Відбір творів здійснюється з метою об'єднання емблематичних та видатних творів з усіх мовних регіонів. Окрім того, програма фестивалю включає різноманітні круглі столи, майстер-класи та конференції з актуальних проблем галузі. З 2017 року також діє Форум молодих професіоналів виконавського мистецтва, який спрямований на молодих професіоналів віком до 35 років і має на меті забезпечити їм можливість активно брати участь у всіх заходах фестивалю та висловлювати свою позицію.

ВИСНОВКИ

Швейцарія має багату театральну традицію, яка формувалась під впливом різноманітних культурних, соціальних та політичних чинників. Важливою особливістю швейцарського театру є його багатомовність, що дозволяє відображати культурну та мовну різноманітність країни.

В процесі дослідження були визначені традиційні жанри та форми швейцарського театру, його управлінська та фінансова структури, а також інноваційні підходи, що активно впроваджуються для адаптації до сучасних викликів.

Дослідження театральної справи Швейцарії дозволило виявити ключові аспекти, які визначають сучасний стан театального мистецтва в цій країні. Швейцарія зуміла зберегти багаті культурні традиції театру, водночас активно інтегруючи сучасні підходи та технології, що робить її театральне мистецтво унікальним і впізнаваним на міжнародній арені. Багатомовність країни сприяє культурній різноманітності та відображенню різних мовних і культурних традицій у театральних постановках.

Результати дослідження свідчать, що швейцарський театр розвивався під впливом історичних, соціальних та політичних чинників, що сприяло формуванню різних жанрів та форм театру. Ландшафтний театр, народний театр, професійний театр та підвальні театри-кабаре — всі ці жанри мають свою специфіку і є важливими складовими театральної культури Швейцарії. Особливої уваги заслуговує ландшафтний театр, який поєднує природні декорації з драматичними виставами, створюючи унікальний досвід для глядачів.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку театального мистецтва Швейцарії показав, що держава активно підтримує культурний сектор, спрямовуючи значні ресурси на розвиток творчості, інновацій та міжнародного співробітництва. Система фінансування включає різні рівні державного управління: федеральний уряд, кантони та комуни, а також значну роль відіграють приватні спонсори та фонди. Ця модель дозволяє забезпечити високий рівень якості постановок та підтримувати культурну різноманітність.

Пріоритетними напрямками розвитку театрів є залучення до культурного життя, соціальна згуртованість, підтримка творчості та інновацій. Особливу увагу приділяють інклюзивності театрів, що сприяє залученню різних соціальних груп до театрального мистецтва.

Актуальність теми дослідження полягає в можливості адаптації швейцарського досвіду в умовах української театральної сфери, що може сприяти її розвитку та інтеграції в міжнародний контекст.

Запозичення швейцарського досвіду може бути корисним для України, особливо в умовах сучасних викликів, які постають перед українським театром. Впровадження альтернативних методів фінансування, таких як приватні пожертвування через краудфандинг, спонсорська підтримка та гранти, може значно покращити фінансову стабільність українських театрів, зменшити залежність від державного фінансування та створити умови для більшої фінансової гнучкості. Наприклад, використання практики «культурного відсотка», як це робить швейцарська компанія Migros, може стати прикладом для українських підприємств, що прагнуть підтримувати місцеві культурні проекти.

Організація театральних заходів під відкритим небом, популярна у Швейцарії, може бути особливо актуальною для України. В Україні, як і в Швейцарії, існує давня традиція проведення масових заходів на відкритих майданчиках, таких як ярмарки, народні гуляння та святкування. Такі заходи створюють унікальну атмосферу, яка сприяє більшій залученості глядачів до театрального дійства. Схожість традицій України і Швейцарії може стати основою для успішної адаптації швейцарського досвіду в Україні. Зокрема, використання природних декорацій та інтеграція театральних вистав у міський ландшафт. Впровадження подібних практик в Україні сприяє збереженню та розвитку національних культурних традицій, зміцненню соціальних зв'язків та підвищенню рівня громадської активності.

Інклюзивність, яка активно впроваджується у швейцарських театрах, має бути прикладом для наслідування для України. Враховуючи зростання кількості людей з інвалідністю після початку повномасштабної війни, в нашій державі

існує гостра необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. Швейцарські театри успішно використовують інклюзивні практики та адаптують театральні простори для соціальної інтеграції. Запозичення таких практик буде сприяти полегшенню доступу до театального мистецтва для широкого кола українських глядачів та забезпечить рівні можливості для всіх громадян.

Таким чином, результати дослідження не лише розкривають специфіку швейцарської театральної справи, але й надають практичні рекомендації для розвитку українського театру, сприяючи його інтеграції в міжнародний культурний контекст. Перспективи подальших досліджень у цій галузі можуть включати детальний аналіз окремих аспектів театального менеджменту, впливу нових технологій на театральні постановки та вивчення кращих практик інклюзивності в культурній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю; ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.2006
2. Офіційний сайт союзу швейцарських театрів. URL : <https://www.theaterschweiz.ch/?lang=fr>
3. Cabaret Voltaire. URL: <https://www.cabaretvoltaire.ch/>. (дата звернення 27.04.2024).
4. Die Nationalisierung des magisch-kultischen Brauchtums der Urzeit, Schweizer Theaterjahrbuch, 21, 1952.
5. Geleitwort = Préface = Prefazione. Hürlimann Hans, Schweizer Theaterjahrbuch, Band 40, 1977.
6. Gerber, F., & Kotte, A. (2012). Bühne & Büro : Gegenwartstheater in der Schweiz. Chronos.
7. Journées du Théâtre Suisse | Au sujet des Journées du Théâtre Suisse. URL: <https://journees-theatre-suisse.ch/journees-du-theatre-suisse/a-propos.html>. (дата звернення 19.05.2024).
8. Kulturelle Vielfalt am Theater - Schweizer Bühnen müssen bunter werden. Schweizer Radio und Fernsehen (SRF), 05, Липень 2017, URL: <https://www.srf.ch/kultur/buehne/kulturelle-vielfalt-am-theater-schweizer-buehnen-muessen-bunter-werden>. (дата звернення 12.05.2024).
9. Le Conseil fédéral. Message concernant l'encouragement de la culture pour la période de 2021 à 2024 (message culture) URL: <https://www.bak.admin.ch/bak/fr/home/actualites/nsb-news.msg-id-75271.html> (дата звернення 12.05.2024).
10. Le paysage théâtral suisse en mouvement. 24 heures, 07.02.2020, URL: <https://www.24heures.ch/le-paysage-theatral-suisse-en-mouvement-997452400171>. (дата звернення 20.05.2024).
11. Le théâtre romand ou l'importance d'être constant. URL: <https://cultureenjeu.ch/papier/numero-7/le-theatre-romand-ou-limportance-detre-constant/>. (дата звернення 17.05.2024).

12. Lied und populäre Kultur / Song and Popular Culture , 2012, 57. Jahrg. (2012), pp. 501-503
13. Martin Dreier. The Swiss Theatre Collection: The Challenge of Four Languages and Cultures, Museum International, 49:2, 13-18, 1997.
14. Oui! We! Go avignon! Crowdfunding bei wemakeit, URL: <https://wemakeit.com/projects/oui-we-go-avignon>. (дата звернення 24.05.2024).
15. PRINCIPES DIRECTEURS DU SERVICE CULTURE INCLUSIVE DE PRO INFIRMIS. URL: https://www.kulturinkluisiv.ch/admin/data/files/page_editorial_block_file/file_fr/182/leitbild_f_bf.pdf?lm=1639989968
16. Schläpfer, Beat. La scène en Suisse: le théâtre et son public durant cinq siècles. 2e ed., Pro Helvetia, 2001.
17. Schmidt, Yvonne. Das Freilichttheater in der Schweiz. 2016
18. The kiff must go on! Crowdfunding bei wemakeit, URL: <https://wemakeit.com/projects/kiff>. (дата звернення 24.05.2024).
19. Tourismus, Schweiz. «Theatre in Switzerland». Suisse Tourisme, URL: <https://www.myswitzerland.com/fr-ch/planification/vie-pratique/la-scene-artistique-et-culturelle-suisse/le-theatre-en-suisse/>. (дата звернення 07.05.2024).
20. Zieba, Marta. «An Analysis of Technical Efficiency and Efficiency Factors for Austrian and Swiss Non-Profit Theatres». Swiss Journal of Economics and Statistics, вип. 2, Квітень 2011, с. 233–74.

ДОДАТКИ

Додаток А

Субсидії третім особам відповідно до адміністративних рівнів у сфері музики та театру у 2016 – 2021 р.

В тисячах швейцарських франків

Адміністративний рівень	Рік	Загальні витрати	Власні витрати	Субсидії третім особам	Розмір субсидій у відсотковому співвідношенні до загальних витрат
Конфедерація	2016	14'816		14'816	100.0
Кантони		315'406	20'434	294'972	93.5
Комуни		425'894	134'998	290'896	68.3
Конфедерація	2017	15'091		15'091	100.0
Кантони		304'745	16'982	287'764	94.4
Комуни		471'528	164'999	306'530	65.0
Конфедерація	2018	16'024		16'024	100.0
Кантони		317'084	22'093	294'991	93.0
Комуни		511'257	206'292	304'965	59.7
Конфедерація	2019	17'280		17'280	100.0
Кантони		319'967	20'140	299'827	93.7
Комуни		503'994	185'696	318'298	63.2
Конфедерація	2020	15'282		15'282	100.0
Кантони		331'540	48'589	282'951	85.3
Комуни		478'906	149'476	329'430	68.8
Конфедерація	2021	19'358	2'857	16'500	85.2
Кантони		322'733	32'927	289'806	89.8
Комуни		458'007	130'345	327'662	71.5

Джерело: Федеральне статистичне управління (статистика фінансування культури), Федеральне фінансове управління (фінансова статистика)

